

Arkielämän tietokäytäntöjen tutkimusta kehittämässä

Reijo Savolainen

Tampereen yliopisto

reijo.savolainen@uta.fi

<https://orcid.org/0000-0001-9609-3464>

Professori Reijo Savolaisen jäähyväisluento Tampereen yliopistossa 22.11.2017.

Asiasanat: arkielämä; elämäntapa; tiedonhankinta; tutkimus

Tampereen yliopistossa on pidetty harvoin oppiaineemme professoreiden jäähyväisluentoja. Esitykseni on vasta kolmas tässä sarjassa. Ensimmäinen jäähyväisluento kuultiin helmikuussa 1989. Tuolloin kirjastotieteen ja informatiikan professori Marjatta Okko (1989) tarkasteli oppiaineemme opetuksen ja tutkimuksen siinä kehityksessä Tampereen yliopistossa. Seuraavaa jäähyväisluentoa saatiinkin odottaa peräti 26 vuotta. Pertti Vakkari (2015), Marjatan seuraaja kirjastotieteen ja informatiikan professorin virassa piti jäähyväisluentonsa maaliskuussa 2015. Myös Pertti – otsikolla “Mutteritieteestä maailmalle – kirjastotieteestä informaatiotieteeksi” tarkasteli samantyyppistä tematiikkaa kuin Marjatta, joskin Pertin esityksen painopiste oli tutkimustoiminnan kehityspiirteiden analyysissä. Yliopistollisten jäähyväisluentojen tapaan heidän esityksensä keskittyivät aiempien kehityskulujen kuvaamiseen. Luentojen lopuksi pohdittiin toisaalta sitä miten oppialaa tulisi kehittää tulevina vuosina ja mihin kysymyksiin seuraavan opettaja- ja tutkijasukupolven tulisi kiinnittää erityistä huomiota.

Artikkeli on lisensoitu Creative Commons Nimeä-EiKaupallinen-JaaSamoin 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

Pysyvä osoite: <https://doi.org/10.23978/inf.68907>

Pohtiessani oman jäähyväisluentoni aihetta ja lähestymistapaa mieleeni tuli ensi alkuun, voisiko jäähyväisluentojen genrestä poiketa ja keskittyä menneiden muistelun asemesta oppialamme tulevaisuuden näkymien pohdintaan. Tämä on kiehtova aihe, mutta huomasin pian, että nämä pohdiskelut ja linjanvedot on luontevampaa jättää informaatiotutkimuksen tuleville professoreille. Toivottavasti pääsemme seuraamaan pian heidän virkaanastujaislentojaan tai juhla-luentojaan, kuten Tampereen yliopistossa nykyisin sanotaan.

Luovuttuani tulevaisuusaiheesta päädyin perinteisempään “ihmisiä – vuosia – elämää” -tyyppiseen esitykseen. En kuitenkaan tarkastele asiaa koko oppiaineen näkökulmasta, koska Marjatta ja Pertti tavallaan “tyhjensivät pajatson” tässä suhteessa. Keskityn tämän vuoksi suppeampaan alueeseen, jota olen tutkinut lähes koko akateemisen urani ajan. Seuraankin luennon aiheenvalinnassa vanhan suomalaisen sananlaskun toteamusta “ken härjillä kyntää, se härjistä puhuu”. Härkä on tässä tapauksessa “arkielämän tietokäytännöt”. Tarkastelen tällä luennolla omasta perspektiivistäni, miten päädyin tälle aihealueelle ja millä tavoin olen koettanut viedä eteenpäin sen tutkimusta.

Tutkimusalueen löytäminen

Aloitin kirjastotieteen ja informatiikan opinnot Tampereen yliopistossa syksyllä 1975. Saatuani opinnot päätökseen vuonna 1978 työura urkeni aluksi Helsingin kaupunginkirjastossa kirjastoamanuenssina ja sen jälkeen Suomen Akatemian tiedepoliittisen kirjaston informaattikkona. Tutkimustyö kiehtoi kuitenkin enemmän kuin käytännön kirjastohommat. Aloitin leipätyön ohessa kirjastotieteen ja informatiikan jatko-opinnot Marjatta Okon ohjauksessa. Vuonna 1989 valmistuneen väitöskirjan aiheena oli tieteellisen ja teknisen informaation saatavuus ja kirjasto- ja tietopalvelujen maksullistaminen. Akateeminen ura pääsi alkuun samana vuonna, kun Marjatta Okon eläköitymisjärjestelyjen seurauksena minulle tarjoutui kirjastotieteen ja informatiikan apulaisprofessorin viransijaisuus Tampereen yliopistosta.

Aloittaessani työni yliopiston opettajana ja tutkijana oppiaineessamme käytiin vilkasta keskustelua kirjastotieteen ja informatiikan luonteesta tieteenä ja tutkimusalanana. Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksella oli etsitty oppiaineen identiteettiä 1980-luvun alkupuolelta lähtien ja pohdittu, mihin suuntaan alan tutkimusta tulisi suunnata. Jälkikäteen arvioituna vaikutusvaltaisin puheenvuoro tähän keskusteluun tuli Kalervo Järveliniltä ja Pertti Vakkariilta. Artikkelissaan “Kirjastotiede ja informatiikka – tiedon hankinnan tiede” (Järvelin & Vakkari, 1988) he osoittivat perinteisen instituutiokeskeisen lähestymistavan rajoituksia ja nostivat esille uuden näkökulman tarjoamia potentiaaleja. Uusi lähestymistapa piti keskeisenä dokumenttien tai sanomien tuotantoa, välitystä, hankintaa, vastaanottoa ja käyttöä

riippumatta siitä mikä organisaatio tai instituutio (esimerkiksi kirjasto) tarjoaa pääsyn dokumentteihin. Kalervo ja Pertti kyseenalaistivat rohkeasti myös näkemyksen, jonka mukaan kirjastotiede ja informatiikka on ensijaisesti yhteiskuntatiedettä sillä perusteella että oppiaine oli aikoinaan sijoitettu yhteiskuntatieteelliseen tiedekuntaan.

Kalervon ja Pertin konseptio tiedonhankinnan tieteestä poikkesi siinä määrin oppiaineessamme vallinneesta instituutio- tai kirjastokeskeisestä lähestymistavasta että se herätti kiivasta vastustusta (Mäkinen, 2007, s. 40). Oma näkemykseni oli, että instituutiokeskeinen lähestymistapa ja käyttäjän näkökulmaa korostava “tiedonhankinnan tiede” täydentävät toisiaan; molempia tarvitaan, koska kirjasto on tärkeä tiedonhankinnan kanava (Savolainen, 1988). Aloin kuitenkin kiinnostua entistä enemmän käyttäjälähtöisestä näkökulmasta. Tähän vaikutti erityisesti amerikkalaisen viestintätutkijan Brenda Dervinin (1983) kehittämä Sense-making -teoria. Se tekee ymmärrettäväksi, miten yksilöt hankkivat, vastaanottavat, muokkaavat ja hyödyntävät informaatiota arkipäivän ongelmien ratkaisemisessa ja elämismailman rakentamisessa mielekkääksi. Pidin ensi alkuun Dervinin teoriaa liian yksilökeskeisenä ja tarkastelin sitä kriittisesti laitoksemme v. 1991 järjestämässä kansainvälisessä Conceptions of Library and Information Science (CoLIS) -konferenssissa. Information Processing & Management -lehden päätoimittaja Tefko Saracevic osallistui konferenssiin ja kannusti minua kirjoittamaan artikkelin Dervinin teoriasta (Savolainen, 1993). Hieman myöhemmin Brenda Dervin vieraili laitoksellamme ja tarjosi arvokkaita ideoita siitä, miten lähestyä monimutkaisia tiedonhankinnan ja tiedonkäytön prosesseja Sense-making -teorian näkökulmasta.

Sense-making -teoriaan ja käyttäjakeskeiseen lähestymistapaan perehtyminen auttoi samalla tunnistamaan merkittäviä aukkoja tiedonhankinnan tutkimuksesta. Huomasin, että 1950-luvulta lähtien useimmissa tämän aihealueen tutkimuksissa oli keskitytty työtehtäviä palvelevan tiedonhankinnan tarkasteluun, kun taas työtehtävien ulkopuolella tapahtuvaa tiedonhankintaa oli tutkittu hyvin niukasti. Yhdysvalloissa oli tosin tehty jo 1970-luvulla määrällisiä kyselytutkimuksia, joissa karotoitettiin ns. tavallisten kansalaisten kokemia tiedontarpeita ja heidän suosimiaan tiedonlähteitä (Dervin, 1976; Warner, Murray, & Palmour, 1973). Aihealueen laadullinen tutkimus oli jäänyt vieläkin vähäisemmäksi. Merkittävimpiä olivat Elfreda Chatmanin (1992, 1996) sosiologiset tutkimukset, joissa selvitettiin vähän koulutettujen työntekijöiden ja yhteiskunnan marginaalissa elävien ihmisten, mm. vanhusien palvelutalon asukkaiden tiedonhankinnan piirteitä. Kokonaisuutena katsoen tällä tutkimusalueella ei kuitenkaan oltu päästy alkua pidemmälle. Oikeastaan oli helppo huomata, että tämä aihealue suorastaa huutaa uutta tutkimusta.

Toinen merkittävä syysäys tuli sosiologian puolelta. Suomessa oli tehty 1980-luvulta lähtien empiiristä tutkimusta, joka kohdistui ihmisten elämäntapaan. Kiinnostuksen kohteena oli se, miten “tavalliset ihmiset” elävät: miten heidän arkipäi-

vänsä muodostuu työn ja vapaa-ajan kokonaisuutena, millä eri yhteiskuntaluokkiin lukeutuvat ihmiset arvostavat eri asioita, esimerkiksi lukemista, millaisia harrastuksia heillä on ja millaisia tavaroita tai palveluja he hyödyntävät (esim. Kortteinen, 1982; Roos, 1990). Sain uutta näkökulmaa myös ranskalaisen sosiologin Pierre Bourdieun (1984) tutkimuksista, joissa hän vertaili eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ihmisten sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman luonnetta. Tämä johti minut pohtimaan, mikä rooli kirjastolla ja muilla tiedonhankinnan kanavilla on ihmisten arkipäivässä ja miten erilaiset elämäntavat heijastuvat tiedonhankinnan käytäntöihin. Pohdin myös, millainen rooli tiedonhankinnalla on ihmisten elämönhallinnassa, erityisesti arkielämän kriisitilanteissa. Tältä osin nousi keskeiseksi sosiaalipsykologi Aaron Antonovskyn (1987) teoria ”koherenssin tunnusta” (sense of coherence), joka tarkoittaa yksilön kykyä tulkita ja integroida vastaanottamaansa informaatiota niin, että tuota informaatiota voidaan hyödyntää ongelmatilanteiden ratkaisemisessa.

Arkielämän tiedonhankinnan mallintaminen ja empiirinen tutkimus

Elämäntavan, elämönhallinnan ja tiedonhankinnan käsitteiden välisten suhteiden analyysi johti arkielämän tiedonhankinnan mallin kehittämiseen (Savolainen, 1995a). Testasin tämän mallin toimivuutta empiirisessä tutkimuksessa, jonka aineiston keräsin v. 1993 haastatteleamalla tamperelaisia tehdastyöläisiä ja opettajia. Kyseessä oli laadullisen tutkimuksen asetelma. Vertailin siinä Bourdieun (1984) teoksen hengessä työväenluokkaan ja keskiluokkaan lukeutuvien ihmisten elämäntapojen ja elämönhallinnan tyyppien yhteyttä heidän tapoihinsa hankkia tietoa eri lähteistä, mm. ystäviltä ja tuttavilta, radiosta, televisiosta, sanomalehdistä ja kirjastosta (Savolainen, 1995b). Internet ei siihen aikaan vielä lapsenkengissään eivätkä tehtaan duunarit sen kummemmin kuin peruskoulun opettajatkään viitanneet verkkolähteisiin kuvatessaan tiedonhankinnan käytäntöjään.

Julkaisin tutkimukseni keskeiset tulokset v. 1995 Library & Information Science Research -lehden artikkelissa (Savolainen, 1995a). Lanseerasin siinä käsitteen *everyday life information seeking* (ELIS). Vähitellen tämä termi juurtui kansainväliseen käyttöön. Lyhennettä ELIS alettiin käyttää eräänlaisena ”labelina”, joka viittaa tiedonhankintatutkimuksen uuteen alueeseen. Se tarkastelee tapoja, joilla yksilöt tunnistavat potentiaalisesti hyödyllisiä tiedonlähteitä, hakeutuvat niille ja ottavat ne käyttöönsä tilanteissa, jotka eivät liity välittömästi työtehtävien suorittamiseen tai päätoimiseen opiskeluun. Tiedonhankinnan kontekstina on tässä tapauksessa arkielämän ongelmien ratkaiseminen, esimerkiksi terveystulokset, työttömäksi joutuminen, vuokra-asunnon löytäminen tai vapaa-ajan harrastukset. Itsessään kyse ei

ollut mistään täysin uudesta aluevaltauksesta, koska samanaiheista tutkimusta oli tehty jo 1970-luvulla kyltin “citizen information needs and seeking” alla (Dervin, 1976).

Joka tapauksessa tulin avanneeksi ELIS-mallin myötä sosiologisen näkökulman tiedonhankinnan tutkimukseen. Elämäntavan ja elämänhallinnan kontekstissa tämä malli jäsensi tiedonhankinnan elimelliseksi osaksi ihmisten jokapäiväistä toimintaa, mukaan lukien vapaa-ajan harrastukset ja erityyppisten ongelmien ratkaisemisen. Tutkijan uralla on yksi palkitsevimpiä kokemuksia se, että hänen kehittämänsä malli tai lähestymistapa herättää vastakaikua myös kansainvälisillä foorumeilla ja innostaa myös muita tekemään tutkimusta samalla alueella. Olen saattanut ilokseni havaita tämän mm. Information Seeking in Context (ISIC) -konferensseissa, joita on järjestetty kahden vuoden välein v. 1996 alkaen. Arkielämän tiedonhankinnan tutkimus on myös näkynyt ohjaamissani väitöskirjoissa. Esimerkiksi Kimmo Tuomisen (2001) väitöskirja kohdistui sydänleikkaukseen valmistautuvien tiedontarpeisiin, tiedonhankintaan ja tiedonkäyttöön. Jarkko Kari (2001) tutki paranormaaleista ilmiöistä kiinnostuneiden henkilöiden tiedontarpeita, -hankintaa ja -käyttöä hyödyntämällä Sense-making -teorian (Dervin, 1983) jäsennyksiä. Uudempiä väitöstutkimuksia edustaa Saraleena Aarnitaival (2012), joka tarkasteli maahanmuuttajanaisten arkielämän tietokäytäntöjä kotoutumisen kontekstissa. Ari Haasion (2015) tutkimus tarkensi kuvaa sosiaalisen median roolista arkielämän tietokäytännöissä keskittymällä sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden, ns. nettiajan “peräkammarin poikien” tiedontarpeiden ilmauksiin ja tiedon jakamiseen internetin keskusteluryhmässä.

Internetin läpimurron myötä arkielämän tiedonhankinnan käytännöt alkoivat muuttua jo 1990-luvun lopulla. Tätä kysymystä tutkittiin johtamassani Suomen Akatemian projektissa Tietoyhteiskunnan tila ja tulevaisuus. Tämä hanke ajoittui vuosille 1996–2001. Pääsin näköalapaikalta seuraamaan netin läpimurtoa arkielämän tiedonhankintaan haastatteleamalla tamperelaisia: kyselin heiltä, millä tavoin he hyödynsivät arkielämässään verkkolähteitä. Kaiken kaikkiaan tämä tutkimus vahvisti ELIS-mallin oletuksia sosiaalisten ja taloudellisten tekijöiden merkityksestä tiedonhankinnassa. Mitään erityisen yllättävää ei kuitenkaan löytynyt, kun voitiin havaita, että internet ei ollut korvannut perinteisiä lähteitä vaan täydentää niitä (Savolainen, 1998; Savolainen & Kari, 2004). Arkielämän tiedonhankinnan kuvan täsmentämiseksi tein 2000-luvun alkupuolella lisää kvalitatiivista tutkimusta haastatteleamalla erilaisia ihmisryhmiä, kuten ympäristöaktivisteja, työttömiä ja asunnonostajia. Tulokset täsmensivät käsitystä ihmisten tietolähdepreferensseistä: miten ihmiset valitsevat eri tiedonlähteitä ja millä perusteilla he pitävät niitä hyödyllisinä tai hyödyttöminä. Näissä tutkimuksissa tunnistettiin myös ihmisten tapoja selviytyä informaation ylikuormituksesta arkipäivän konteksteissa.

Arkielämän tietokäytännöt

Näiden tutkimusten empiirisiä havaintoja käytettiin ELIS-mallin täsmentämiseen vuonna 2008 julkaistussa teoksessani *Everyday Information Practices*. Tätä varten hyödynsin ns. käytänteorioiden (Schatzki, 2001) ja sosiaalisen fenomenologian (Schutz & Luckmann, 1973) ideoita. Tarkastelu laajeni kattamaan tiedonhankinnan lisäksi tiedon jakamisen ja tiedonkäytön ilmiöitä. Lanseerasin tätä varten käsitteen *arkiellämän tietokäytännöt* (everyday information practices). Tietokäytäntöjä voidaan pitää välineinä, joita ihmiset hyödyntävät saadakseen tietoa jokapäiväisistä tapahtumista esimerkiksi lukemalla sanomalehtiä tai hankkimalla faktoja tiettyjen ongelmien ratkaisemiseksi. Arkielämän tietokäytäntöjen mallissa oletetaan, että ihmiset hyödyntävät elämänsä varrella kartuttamaansa kokemusperäistä tietoa ja että arvioidessaan eri tiedonlähteiden potentiaalista hyötyä he asettavat nämä lähteet ns. tiedonlähdehorisonttiin siten, että hyödyllisimmäksi arvioidut lähteet asetetaan lähimmäksi itseä ja vähemmän hyödylliset kauemmaksi. Kohdatessaan esimerkiksi terveystuloksia he saattavat asettaa mielessään tietolähteet tiettyyn järjestykseen, kuten esimerkiksi “ensin Google, sitten kirjasto ja vasta viimeiseksi käynti lääkärin vastaanotolla”. Teokseni osoittaa, että arkipäivän tietokäytäntöjä ohjaa useimmiten periaate “riittävän hyvä” (good enough). Tulini teoksessa myös siihen johtopäätökseen, että rutiinien ja tottumusten rooli arkielämän tietokäytäntöjen muotoutumisessa on merkittävämpi kuin aiemmin oletettiin. Tämän vuoksi nämä käytännöt muuttuvat melko hitaasti.

Viime vuosina olen tutkinut erityisesti sosiaalisen median roolia arkipäivän tietokäytännöissä. Tämä onkin luontevaa, sillä arkielämän tiedonhankinta on siirtymässä yhä enemmän nettiin. Empiirisissä tutkimuksissa on selvitetty, miten ihmiset käyttävät blogeja, online-keskusteluryhmiä ja Question & Answers (Q&A) -foorumia. Tulokset osoittavat, että sosiaalisen median foorumit voivat tarjota hyödyllistä tiedollista ja emotionaalista tukea erilaisten arkipäivän projektien, kuten laihduttamisen (Savolainen, 2011) ja lomamatkan suunnittelun tarpeisiin (Savolainen, 2015b). Koska online-foorumien käyttö on diskursiivinen käytäntö, olen kiinnittänyt huomiota myös sosiaalisen median foorumeilla käytettävien retoristen strategioiden ja argumentointitapojen luonteeseen (Savolainen, 2014). Tulokset osoittavat, että tällaisten strategioiden ja tapojen tunnistaminen on tärkeää käyttäjien luoman sisällön uskottavuuden ja luotettavuuden arvioimiseksi.

Koska online-keskustelut käsittelevät usein emotionaalisesti arkaluonteisia aiheita, esimerkiksi kuluttajakysymyksiä ja maahanmuuttoa, tiedonhankinnan ja tiedon jakamisen prosesseja värittävät usein affektiiviset tekijät (Savolainen, 2015a). Tutkimukseni tästä aiheesta antavat lisää tukea olettamukselle, että ihmisten tietokäytäntöjä ohjaa monimutkainen kognitiivisten, affektiivisten ja sosiaalisten tekijöiden joukko. Toisaalta tietokäytännöt eivät koskaan esiinny ideaalisesti, koska nii-

tä rajoittavat monentyyppiset esteet. Uusimmat tutkimukseni ovatkin keskittyneet kognitiivisiin, affektiivisiin ja sosiokulttuurisiin tiedonhankinnan esteisiin (esim. Savolainen, 2016). Jotta ymmärtäisimme jokapäiväisten tietokäytäntöjen monimutkaisuutta, on tärkeää selvittää, miten kognitiiviset, affektiiviset ja sosiokulttuuriset tekijät yhtäältä helpottavat ja toisaalta hankaloittavat tiedonhankintaa, tiedonkäyttöä ja tiedon jakamista.

Aikaansaannosten arviointia

Olen edellä kuvannut tutkijanurani keskeisiä kohtia ja nostanut esille muutamia tutkimustuloksia. Työvuosia Tampereen yliopiston palveluksessa on kertynyt lähes 28. Nykypäivän akateemisessa maailmassa, julkaisujen määrän jatkuvasti kasvaessa yksittäisen tutkijan panos on pisara valtameressä ja vain harvoilla julkaisuilla on merkitystä pitemmällä aikavälillä. Silti, katsellessani nyt taaksepäin työuraani, olen tyytyväinen siihen, että olen voinut ainakin pieneltä osin kontribuoida informaatiotutkimuksen yhteen osa-alueeseen. Tutkijanurani ehdottomia kohokohtia on ollut alamme arvostetuimman järjestön, Association for Information Science and Technology (ASIST) minulle myöntämä Research Award in Information Science, jonka sain lokakuussa 2016 Kööpenhaminassa järjestetyssä konferenssissa. Tämä palkinto ei ole yksinomaan henkilökohtainen huomionosoitus vaan myös signaali siitä, että tutkijan edustama alue, tässä tapauksessa arkielämän tietokäytännöt, on tutkimuskohteena arvokas. Palkinto on samalla kansainvälinen tunnustus informaatiotutkimukselle, jota tehdään Tampereen yliopistossa.

Pidän henkilökohtaista huomionosoitusta tärkeämpänä sitä että kotimainen informaatiotutkimus on kokonaisuutena katsoen menestynyt hyvin ja saanut kansainvälistä näkyvyyttä. Yhtenä osoituksena tästä on Waltersin ja Wilderin (2016) tekemä tutkimus, jossa vertailtiin informaatiotutkimuksen yksiköiden tuloksellisuutta maailmanlaajuisesti. Mittarina käytettiin alan johtavissa tieteellisissä lehdissä julkaistujen tutkimusartikkelien määrää vuosilta 2007–2012. Tampereen yliopisto sijoittui kolmannelle sijalle yhdysvaltalaisen Indianan yliopiston ja singaporelaisen Nanyangin teknillisen yliopiston jälkeen. Tämä menestys rakentui ensisijaisesti tiedonhaun ja tiedonhankinnan tutkimuksen varaan. Samansuuntaisia tuloksia saatiin Tampereen yliopistossa v. 2014 tehdyssä kansainvälisessä RAE (Research Assessment Exercise) -arvioinnissa, jossa evaluoitiin tutkijoiden ja opettajien aikaansaannoksia vuosina 2008–2013. Arvioitsijat antoivat informaatiotutkimuksen ja interaktiivisen median tutkimuksen tieteelliselle laadulle arvosanan *very good to excellent* (Hakala & Roihuvuo, 2015, s. 94). Myös tässä arvioissa korostuivat tiedonhaun ja tiedonhankinnan tutkimuksen kontribuutiot. Kovassa kansainvälisessä kilpailussa pärjääminen viittaa siihen suuntaan, että Järvelinin ja Vakkarin (1988) aikoinaan

lanseeraama “tiedonhankinnan tiede” on ollut menestyksekkäs konseptio (Mäkinen, Järvelin, Savolainen, & Sormunen, 2016). On syytä pitää huolta siitä etteivät nämä saavutukset jää vain maininnoiksi kotimaisen informaatiotutkimuksen historiaan vaan alan tutkimus pidetään hyvällä kansainvälisellä tasolla myös tulevana vuosina.

Lopuksi

Uskon vahvasti siihen, että arkielämän tietokäytännöt pysyy relevanttina tutkimuskohteena myös tulevaisuudessa. Kutsutaanpa tulevaisuuden yhteiskuntaa millä nimellä tahansa, esimerkiksi tietoyhteiskunta 3.0, elämysyhteiskunta tai vuorovaikutusyhteiskunta, ihmisen elämä on enimmäkseen arkea: verrattain samanlaisina toistuvia ja vähitellen muuttuvia toimintojen tapoja. On myös ilmeistä, että ihmiset tulevat aina tarvitsemaan, hankkimaan, käyttämään ja jakamaan tietoa niin työssä kuin sen ulkopuolellakin. Arki ja tietokäytännöt eivät häviä mihinkään, mutta niiden sisältö ja muoto muuttuvat. Internetin vaikutus on ollut tältä osin erityisen merkittävä, eikä tuo vaikutus liene vähenemään päin myöskään tulevaisuudessa.

Arkielämän tietokäytännöt ovat yhtä rikkaita kuin elämä itse. Kun nämä käytännöt koskevat koko ihmiselämän kirjoa, ne tarjoavat lähes loputtomasti mielenkiintoisia aiheita monitieteiselle tutkimukselle. Arkielämän tietokäytäntöjen tutkimuksen kehittämiseksi on tärkeää hyödyntää ideoita eri tieteenaloilta, joita ovat erityisesti viestintä- ja mediatutkimus, sosiologia, psykologia ja vuorovaikutteinen teknologia (HCI). Useimmiten kaikkein hedelmällisimmät ajatukset löytyvät tieteenalojen leikkauskohdista. Vakuutuin tästä kehittäessäni arkielämän tiedonhankinnan ja myöhemmin arkielämän tietokäytäntöjen mallia. Näitä malleja ei olisi syntynyt, ellen olisi kombinoanut informaatiotutkimuksen, sosiologian ja sosiaalipsykologian ideoita.

Emeritusprofessorina minulla on vireillä pari artikkelia *informaatiovuorovaikutuksesta* (information interaction), josta on tullut viime vuosina tiedonhaku- ja tiedonhankintatutkimuksen avainsana tai jopa jonkinlainen taikasana. Aiheen tekee kiinnostavaksi se, että vuorovaikutus (interaktio) on keskeinen käsite myös sosiaalipsykologiassa, viestintätutkimuksessa ja HCI-tutkimuksessa. Aihe on ajankohtainen myös laajemmassa kontekstissa. Tampereen yliopiston yhtenä painoalana on kaudella 2017–2020 ihmisen ja teknologian vuorovaikutus. Tämä aihepiiri on hyvin relevantti myös viestintätieteiden tiedekunnassa tehtävälle tutkimukselle. Tutkimalla ihmisen ja teknologian vuorovaikutuksen luonnetta ja ilmenemismuotoja eri tieteenalojen näkökulmasta avautuu mahdollisuuksia ymmärtää paremmin, mitä informaatiovuorovaikutus tarkoittaa tietokäytäntöjen, myös arkielämän tietokäytäntöjen kontekstissa.

Lähteet

- Aarnitaival, S. (2012). *Maahanmuuttajanaiset työelämätietao etsimässä. Tutkimus kotoutumisen tie-
tokäytännöistä*. University of Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-8800-9> (luettu 30.12.2017)
- Antonovsky, A. (1987). *Unraveling the mystery of health : how people manage stress and stay well*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction : a social critique of the judgement of taste*. London, UK: Routledge & Kegan Paul.
- Chatman, E. A. (1992). *The information world of retired women*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Chatman, E. A. (1996). The impoverished life-world of outsiders. *Journal of the American Society for Information Science*, 47(3), 193–206. <http://doi.org/d458f5>
- Dervin, B. (1976). The everyday information needs of the average citizen a taxonomy for analysis. Teoksessa J. Donohue & M. Kochen (toim.), *Information for the community*. Chicago: American Library Association.
- Dervin, B. (1983). An overview of sense-making research concepts, methods, and results to date. A paper presented at the International Communication Association Annual Meeting, Dallas, Texas, May 1983. <https://archive.fo/HCVfI> (luettu 17.12.2017)
- Haasio, A. (2015). *Toiseus, tiedontarpeet ja tiedon jakaminen tietoverkon ”pienessä maailmassa”: Tutki-
mus sosiaalisesti vetäytyneiden henkilöiden informaatiokäyttämismisestä*. Tampere: Tampere Uni-
versity Press. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9878-7> (luettu 17.12.2017)
- Hakala, J., & Roihuvuo, J. (2015). *Research Assessment Exercise at the University of Tampere 2014. Final
report*. Tampere: University of Tampere. <http://bit.ly/uta-rae-2014> (luettu 17.12.2017)
- Järvelin, K., & Vakkari, P. (1988). Kirjastotiede ja informatiikka - tiedon hankinnan tiede. *Kirjastotiede
& informatiikka*, 7(1), 18–32. <https://journal.fi/inf/article/view/1338> (luettu 17.12.2017)
- Kari, J. (2001). *Information seeking and interest in the paranormal: towards a process model of informa-
tion action*. Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5134-1> (luettu 17.12.2017)
- Kortteinen, M. (1982). *Lähiö: tutkimus elämäntapojen muutoksesta*. Helsinki: Otava.
- Mäkinen, I. (2007). Suomalaisen informaatiotutkimuksen kehityspiirteitä ja menestyksen taustateki-
jöitä - Informaatiotutkimus-lehti 25 vuotta. *Informaatiotutkimus*, 26(2), 34–47. <https://journal.fi/inf/article/view/2264> (luettu 17.12.2017)
- Mäkinen, I., Järvelin, K., Savolainen, R., & Sormunen, E. (2016). From library and information science
through IS to INFIM: emergence, expansion and integration of Information Studies at the Univer-
sity of Tampere illustrated in word clouds. *Information Research*, 21(1). <http://www.informationr.net/ir/21-1/memo/memo4.html> (luettu 17.12.2017)
- Okko, M. (1989). Kirjastotieteen ja informatiikan opetuksen ja tutkimuksen kehityslinjoja Tampereen
yliopistossa. *Kirjastotiede & informatiikka*, 8(1), 21–25. <https://journal.fi/inf/article/view/1365> (luettu 17.12.2017)
- Roos, J. P. (1990). Suomalaisen elämäntavan muutokset. Teoksessa O. Riihinen & R. Seppälä (toim.),
Suomi 2017 (ss. 477–494). Jyväskylä: Gummerus.
- Savolainen, R. (1988). Ongelmana omakuva - kirjastotieteen ja informatiikan tutkimuskohteen tema-
tisointia. *Kirjastotiede & informatiikka*, 7(1), 10–17. <https://journal.fi/inf/article/view/1337>
(luettu 17.12.2017)
- Savolainen, R. (1993). The Sense-Making theory: reviewing the interests of a user-centered approach
to information seeking and use. *Information Processing and Management*, 29(1), 13–28. [https://oadoi.org/10.1016/0306-4573\(93\)90020-E](https://oadoi.org/10.1016/0306-4573(93)90020-E)
- Savolainen, R. (1995a). Everyday life information seeking: approaching information seeking in the

- context of "way of life." *Library & Information Science Research*, 17(3), 259–294. [https://oadoi.org/10.1016/0740-8188\(95\)90048-9](https://oadoi.org/10.1016/0740-8188(95)90048-9)
- Savolainen, R. (1995b). *Tiedonhankinnan arkipäivää : vertaileva tutkimus teollisuustyöntekijöiden ja opettajien arkielämän tiedonhankinnasta elämäntavan viitekehyksessä. Informaatiotutkimuksen laitoksen julkaisuja; 40.* Tampere: Tampereen yliopisto.
- Savolainen, R. (1998). *Tietoverkot kansalaisten käytössä : Internet ja suomalaisen tietoyhteiskunnan arki. Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen tutkimuksia; 39.* Tampere: Tampereen yliopisto.
- Savolainen, R. (2011). Asking and sharing information in the blogosphere: The case of slimming blogs. *Library & Information Science Research*, 33(1), 73–79. <https://oadoi.org/10.1016/j.lisr.2010.04.004>
- Savolainen, R. (2014). The use of rhetorical strategies in Q&A discussion. *Journal of Documentation*, 70(1), 93–118. <https://oadoi.org/10.1108/JD-11-2012-0152>
- Savolainen, R. (2015a). Expressing emotions in information sharing: a study of online discussion about immigration. *Information Research*, 20(1). <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201605261668> (luettu 18.12.2017)
- Savolainen, R. (2015b). Providing informational support in an online discussion group and a Q&A site: The case of travel planning. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 66(3), 450–461. <https://oadoi.org/10.1002/asi.23191>
- Savolainen, R. (2016). Approaches to socio-cultural barriers to information seeking. *Library & Information Science Research*, 38(1), 52–59. <https://oadoi.org/10.1016/j.lisr.2016.01.007>
- Savolainen, R., & Kari, J. (2004). Placing the Internet in information source horizons. A study of information seeking by Internet users in the context of self-development. *Library & Information Science Research*, 26(4), 415–433. <https://oadoi.org/10.1016/j.lisr.2004.04.004>
- Schatzki, T. R. (2001). Practice mind-ed orders. Teoksessa T. R. Schatzki, K. Knorr-Cetina, & E. von Savigny (toim.), *The practice turn in contemporary theory* (ss. 50–64). New York: Routledge.
- Schutz, A., & Luckmann, T. (1973). *The structures of the life-world*. Evanston, Ill.: Northwestern University Press.
- Tuominen, K. (2001). *Tiedon muodostus ja virtuaalikirjaston rakentaminen: konstruktionistinen analyysi*. Tampere: Tampere University Press. <http://urn.fi/urn:isbn:951-44-5112-0> (luettu 18.12.2017)
- Vakkari, P. (2015). Mutteritieteestä maailmalle – Kirjastotieteestä informaatiotieteeksi. *Informaatiotutkimus*, 34(1-2). <https://journal.fi/inf/article/view/53744> (luettu 18.12.2017)
- Walters, W. H., & Wilder, E. I. (2016). Disciplinary, national, and departmental contributions to the literature of library and information science, 2007–2012. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 67(6), 1487–1506. <https://oadoi.org/10.1002/asi.23448>
- Warner, E. S., Murray, A. D., & Palmour, V. E. (1973). *Information needs of urban residents*. Washington, D.C.: U.S. Dept. of Health, Education,; Welfare, Bureau of Libraries; Learning Resources.